

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР АГРАРНОЇ СФЕРИ

С. А. ВЛАСЮК, кандидат економічних наук

Ю. А. ЦИМБАЛЮК, кандидат економічних наук

О. В. РОЛІНСЬКИЙ, кандидат економічних наук

С. М. КОЛОТУХА, кандидат економічних наук

В. Ю. ПЕРЕПОЛКА, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет садівництва

Розглянуто особливості функціонування системи банківського кредитування аграрної сфери, проблеми та причини обмеженої активності інститутів приватного фінансового посередництва у цій сфері. Виявлено, що система кредитування аграріїв в Україні включає механізми комерційного та пільгового кредитування. Для стимулювання інвестиційного кредитування аграрної сфери запропоновано забезпечення доступності банківських кредитів, розроблення перспективних кредитних продуктів, а також посилення державної підтримки кредитування сільського господарства.

Ключові слова: банк, кредит, позичальник, кредитор, аграрна сфера, банківське кредитування, кредитний портфель, інвестиції, інноваційний розвиток, державна підтримка

Для повноцінного розвитку суб'єктам господарювання аграрної сфери часто не вистачає власних фінансових ресурсів, а отже – виникає потреба у додаткових коштах. За таких умов, банківське кредитування розглядається як невід'ємний елемент системи фінансової підтримки розвитку аграрного сектора. Кредитний ринок дозволяє забезпечити розширене відтворення власного виробництва і товаропросування, переміщення капіталів, перетворення грошових нагромаджень у капітальні вкладення, ефективний розвиток інноваційної діяльності тощо. Однак, сучасний рівень фінансового забезпечення діяльності аграрної сфери в Україні можна охарактеризувати як недостатній, внаслідок високої вартості фінансово-кредитних ресурсів та відсутності у фінансових установах ефективної системи управління ризиками в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням в сфері банківського кредитування аграрної сфери, сучасних кредитних відносин та розв'язання проблем фінансового забезпечення сільськогосподарських товаровиробників приділяється постійна увага як науковців, так і практиків. Серед них особливої уваги заслуговують наукові праці таких вчених, як: Алексійчук В. М., Вовчак О. Д., Гудзь О. Є., Малік М. Й., Дем'яненко М. Я.,

Демчишин М. Я., Непочатенко О. О., Малій О. Г., Саблук П. Т., Стецюк П. А. та ін. Проте, система кредитування та активність на цьому ринку фінансово-кредитних установ й досі залишаються у фокусі досліджень та наукових дискусій, з огляду на їх важливу роль в механізмі підтримки економічного зростання.

Метою дослідження є комплексне обґрунтування теоретичних та практичних аспектів банківського кредитування аграрної сфери в умовах воєнного стану та визначення ефективних шляхів його покращення в перспективі.

Методика досліджень. Для розкриття проблематики дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: індукції і дедукції – для узагальнення результатів; абстракції – для розкриття особливостей фінансового забезпечення аграрної сфери; аналізу та синтезу – для виокремлення факторів впливу інвестиційно-інноваційного розвитку підприємницьких структур аграрної сфери. Застосовано методи ситуаційного моделювання, графічний, порівняння.

Результати досліджень. Сільське господарство традиційно розглядається як одна з провідних галузей економіки України. Наша країна має усі необхідні природні ресурси для розвитку сільського господарства, однак, для підвищення ефективності галузі, необхідно покращити фінансування. Застарілі основні засоби, низькі фінансові можливості та недостатньо ефективно працюючий фінансовий сектор створюють багато труднощів для розвитку та забезпечення конкурентоспроможності малих і середніх господарств.

Слабка конкуренція та економічна нестабільність перешкоджають впровадженню інновацій та підвищенню рівня кредитування аграрної сфери. Відсутність довгострокових ресурсів стримує інститути мікрофінансування в їхній здатності розширювати постачання кредитів для проектів інвестицій. Специфічна мікрофінансова діяльність, високий рівень ризику та витрат на цьому ринку, соціально-економічні бар'єри та культурні фактори, відсутність відповідних фахівців для цього виду діяльності стали основними аргументами їхньої недовіри.

В Україні, сільське господарство є більш капітало- та трудомістким сектором, ніж промисловість. В середньому капітал, потрібний на одиницю продукції, у сільському господарстві, принаймні вдвічі вищий, ніж у промисловості. Сільське господарство також використовує більше робочої сили на одиницю продукції, що підтверджується порівнянням частки економічно активного населення, яке залежить від сільського господарства, і часткою внеску цього сектора в національний продукт.

Іншою проблемою в сільськогосподарському секторі країни є старіння робочої сили, причому понад 35 % працівників перебувають у пенсійному віці. Молоді аграрії (віком до 40 років) складають 14 %, і вони з більшим ентузіазмом бажають розширити свій бізнес та інвестувати для підвищення ефективності. Відсутність кваліфікованої робочої сили також обмежує потенціал деяких господарств до зростання, особливо під час сезонних робіт. Тому існує велика

потреба в кредитах для придбання як нової, так і вживаної, але все ж відносно сучасної техніки та обладнання для сільського господарства.

Досвід засвідчує, що в сільськогосподарському секторі капітал, праця або обидва цих компоненти, як правило, мають нижчу віддачу, ніж у промисловості. Дійсно, рівень заробітної плати та норма прибутку на інвестиції в сільському господарстві нижчі, ніж в інших секторах.

Відповідно до традиційної точки зору, економічне зростання здебільшого базується на індустріалізації, оскільки сільському господарству часто бракує прибуткових інвестиційних можливостей. Разом з тим, практичний досвід свідчить, що багато аграріїв позичають кошти на неофіційному фінансовому ринку під доволі високі процентні ставки. Якби продуктивність капіталу в сільському господарстві в цілому була низькою, усі ці позичальники зазнали б краху, а неофіційні кредитори зникли б з ринку. Насправді ж, в різних країнах є багато прикладів підприємств аграрного сектору, яким вдалося збільшити виробництво за рахунок інвестицій, що фінансуються за рахунок кредитних коштів.

Є багато причин обмеженого доступу інститутів приватного фінансового посередництва до аграрного сектора: недосконала інформація про позичальників і покупців; відсутність відповідних гарантій; асиметрія інформації, якою володіють позичальники та кредитори щодо очікуваної врожайності та її мінливість; коваріація прибутку, або цінові ризики тощо. Банківські установи, працюючи із залученням депозитів, стикаються із відтоком грошових ресурсів, недоотриманням платежів за наданими позиками та як наслідок – зниженням ліквідності, що в подальшому погіршує їх здатність до кредитування. Тому учасники ринку мають мобілізувати власні ресурси для оперативного вирішення ключових проблем діяльності та продовження роботи [1]. Ще однією причиною обмеженого розвитку сільського фінансового сектору все частіше стає неадекватна політика.

Інвестований капітал складається з власного капіталу та позик. У сільському господарстві людський капітал також можна перетворити на фізичний капітал за допомогою праці, вкладеної у господарство, наприклад, ручне будівництво зрошувальних каналів та і огорож. Однак, багато форм виробничого капіталу неможливо створити кустарним способом. Насправді в усіх секторах майже всіх національних економік, включаючи індустріально розвинені країни, власний капітал відіграє набагато менш важливу роль, ніж запозичення у фінансуванні інвестицій.

Традиційна концепція аграрної політики надає кредитуванню сільського господарства лише роль інструмента збільшення виробництва. Однак, головним напрямом реформування фінансів аграрної сфери має стати відхід від виключного фокусування на кредитуванні сільськогосподарського виробництва і розвиток у напрямі розбудови системи фінансового посередництва в галузі в цілому.

Після «глибокого» падіння поступово відновлює діяльність реальний сектор економіки, адаптуючись до роботи в умовах війни та невизначеності, де

основними перепонами постали проблеми, пов'язані з логістикою та втратою ринків збуту. Водночас, попит на кредити залишається досить низьким, а вимоги до кредитування посилилися. За цих умов, основним рушієм кредитування мають стати державні програми підтримки, які уряду варто фінансувати та розвивати й надалі. Банки не бажають визнавати очікувані кредитні збитки, що можуть бути непередбачуваними. Покращити кредитний портфель під час кризи можуть лише своєчасні реструктуризації.

Сучасній системі кредитування аграрного сектору в Україні притаманне поєднання механізмів ринкового та пільгового кредитування. Це зумовлено тим, що механізм пільгового кредитування аграріїв реалізується за спеціальними програмами, спрямованими на покращення ефективності аграрного виробництва. Спектр установ, які надають позики та інші фінансові послуги, широкий: комерційні банки, інвестиційні банки, кредитні спілки чи кооперативи, ощадні та кредитні асоціації, неурядові організації, постачальники сировини, переробники та трейдери сільськогосподарської продукції, роздрібна торгівля, ломбарди та ін.

Аграрний сектор займає вагомe місце в економіці України. Наразі аграрна сфера охоплює майже 45 тисяч підприємницьких структур, в яких переважає галузь рослинництва, в той час як вітчизняне м'ясо-молочне виробництво знаходиться у фазі стагнації. Частка компаній АПК, які спеціалізуються в сфері рослинництва, в загальному обсязі виробництва продукції складає близько 69 % [2]. Багато вітчизняних аграріїв змогли наростити обороти у 2022 році, попри військові дії і велику кількість викликів, пов'язаних з ними. Так, згідно з даними, Мінцифри та Держстату до першої «десятки» найприбутковіших агрокомпаній увійшли: ТОВ «Кернел-Трейд», ПРАТ «МХП», ТОВ «Вінницька Птахофабрика», ТОВ «АДМ Юкрейн», ТОВ «Катеринопільський елеватор», Група компаній «Ерідон», ТОВ СП «НІБУЛОН», ПРАТ «Миронівська птахофабрика», ПП «Вайтерра Україна», ДП «Сантрейд» («Бунге Україна») [3].

Банківське кредитування аграрної сфери вимагає інституцій та механізмів, здатних мобілізувати фінансові заощадження. Вони сприяють стабільності фінансового посередництва в сільській місцевості та забезпечують сільське населення необхідними фінансовими послугами. Часто недооцінюваний потенціал заощаджень сільських домогосподарств з низьким доходом використовувався як виправдання для надання кредитів аграріям, а не для створення життєздатних фінансових установ для аграрної сфери.

В системі державної підтримки різних секторів економіки пільгове кредитування займає особливе місце. З точки зору фінансових посередників, банківська установа, здатна надавати очікувану різноманітність послуг, отримувати при цьому вигоду від додаткових джерел доходу у вигляді комісійних, і зможе підвищити лояльність клієнтів, що підвищить її шанси на досягнення високого рівня відшкодування кредитів. Варто відмітити, що у 2023 році в державному бюджеті України не передбачено кошти на підтримку аграрної

сфери. Проте, держава пропонує альтернативні варіанти у вигляді грантів, кредитів та компенсацій.

Станом на 22.05.2023 за урядовою програмою «Доступні кредити 5-7-9 %» банківські установи видали 8,9 тис кредитів на загальну суму 31,6 млрд грн. Дана програма стартувала в лютому 2020 року, і від початку її дії було видано 62 тис кредитів на 197,6 млрд грн [4]. Понад половина виданих кредитів (54 %) припала на підприємства агропромислового сектору (рис. 1).

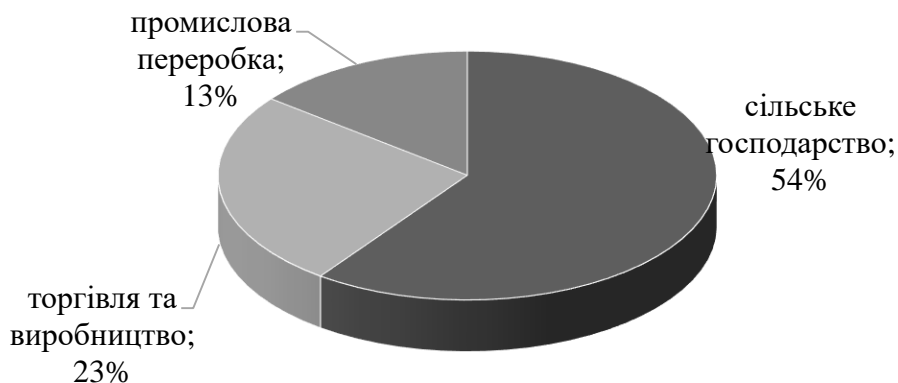

Рис. 1. Галузева структура позичальників урядової програми «Доступні кредити 5-7-9 %» станом на 22.05.2023

Джерело: [4]

Суб'єкти підприємницької діяльності аграрної сфери отримали 30,6 млрд грн кредитних коштів на підтримку своєї діяльності. Лідерами серед регіонів за обсягами укладених кредитних договорів стали Львівська, Харківська, Київська, Одеська, Вінницька Дніпропетровська області та м. Київ. В урядовій програмі беруть участь 45 банків, серед них найбільшу кількість кредитів видали АТ КБ «Приватбанк» (27,2 тис), АТ «Ощадбанк» (9,3 тис) та АТ «Райффайзен Банк Аваль» (5,3 тис) [4].

Відсоткові ставки мають значний вплив на аграрну сферу, впливаючи на вартість позик, інвестиційні рішення та вартість ресурсів, у тому числі й земельних. Зміни відсоткових ставок безпосередньо впливають на ефективність аграрного сектора, оскільки сільське господарство є капіталомісткою галуззю, та опосередковано, через вплив на рівень загальної економічної діяльності, обсяги виробництва та зайнятість, обмінні курси та міжнародну торгівлю тощо.

Сільськогосподарські кредити становлять частку загального попиту на кредити для бізнесу та домогосподарств. Відсоткові ставки за цими позиками в основному визначаються поза аграрним сектором. Проте, кредитні ставки для сільськогосподарських підприємств змінюються на мікрорівні залежно від фінансових умов позичальника, здатності кредитора нести ризик, терміну погашення, ліквідності позичальника та кредитора та розміру сільськогосподарської позики. Відсоткова ставка за укладеними кредитами/кредитними лініями в 2023 році коливається від 0,01 % (Львівська та Дніпропетровська обл.) до 45,0 % (Вінницька обл.) в залежності від регіону та банківської установи [5].

Загалом фінансовий ринок для аграріїв ще не повністю задовольняє всі потреби сектора в інвестиціях і оборотному капіталі. Існує значний потенціал для нових фінансових інструментів, ринковий розрив оцінюється між 289 і 863 млн євро. Варто зазначити, що майже три чверті розрахункового дефіциту фінансування припадає на малі господарства (до 20 га), які банки вважають найменш прибутковим сегментом. Водночас, саме невеликі ферми часто роблять значний внесок у соціальну та економічну життєздатність регіонів, де існують обмежені альтернативи сільському господарству.

Концепція розвитку сільських територій (що діє до 2025 року), відіграє важливу роль у доступі до інвестиційної підтримки в сільському господарстві. Загальна державна підтримка призвела до значного збільшення обсягів інвестицій у різні активи (машини та обладнання, транспорт, будівлі тощо).

Наразі, аграріям не вистачає індивідуальних кредитних продуктів, хоча певні гнучкі способи погашення пропонуються переважно великим господарствам. Відсутність досвіду у фінансових інституціях щодо фінансування сільського господарства, високі відсоткові ставки та високі вимоги до застави створюють труднощі з доступом до фінансування.

Інвестиції можна розглядати як один із найважливіших факторів сприяння економічному розвитку країни. Керівництво будь-якої аграрної установи має дбати про залучення інвестицій, адже вони можуть підвищити конкурентоспроможність підприємства. Проте, сільськогосподарські підприємства часто мають обмежені можливості для розвитку, використання нових інвестиційних проектів для оновлення основних засобів та модернізації.

Посилаючись на світовий досвід процесу інвестиційно-інноваційного кредитування аграрної сфери, українська банківська система повинна впроваджувати еколого-економічні ініціативи, зокрема досвід Франції та Польщі. У Франції для сільських виробників діє спеціальний податковий режим, який передбачає зменшення суми податків. Для прикладу, якщо аграрій придбає специфічне обладнання, наприклад, комплекс сільгосптехніки для боротьби з бур'янами, то отримує 40 % компенсацію її вартості. Залучення на виробництво практикантів, також компенсується. Крім того, застосовується так званий кредит на податки (зі 100 % податку фермер сплатить лише 60 %) решту компенсує держава. Для фермерів, які виробляють органічну продукцію, ставка за кредитами становить всього 2 % річних. Крім того, протягом перших 2–3 років перехідного періоду держава оплачує сертифікацію. Також, існують спеціальні режими кредитування при купівлі сільгосптехніки. Наприклад, компанія-продавець техніки може мати контракт із банком і видавати кредити самостійно, з процентною ставкою 2–3 %. Відсотки за кредитом, впродовж року фермером не сплачуються [6].

У Франції *Crédit Agricole* продає своїм клієнтам-аграріям низку послуг, спрямованих на управління їхніми ризиками: страхування життя, майна та страхування від нещасних випадків (включаючи мультиризикове страхування врожаю), доступ до ф'ючерсного ринку для покриття ризиків коливань сільськогосподарських ціни. Він також інвестує в індексне

страхування на основі метеорологічних даних, стану рослинності, спостережуваного супутником, і врожайності, отриманої в однорідних сільськогосподарських районах. Цей тип страхування знижує ризик несплати за відносно низьку вартість операції [7].

Активно підтримують сільськогосподарських виробників і в Польщі, така підтримка провадиться в рамках програми розвитку сільських територій. Так, за кожен гектар посівної площі сплачується дотація у сумі 150 євро, на вирощування картоплі 400 євро за гектар, на озеленення 71 євро за гектар, на вирощування хмелю 480 євро за гектар, овочів 400 євро за гектар. Молодим фермерам, додатково сплачується 100 євро за гектар. Крім того, існує програма зменшення вартості придбання сільськогосподарської техніки до 80 %. Банківська система активно приймає участь у фінансуванні агровиробників. Кредитне фінансування надається на 25 років з відсотковою ставкою 3–5 % річних. Аграрний портфель польських банків відносно якісний: відсоток неповернення кредитів тут суттєво менший за середній показник у інших галузях. Частка безнадійних аграрних кредитів складає лише 1–2 %. В основному це пов'язано з втратою працездатності фермерами. Предметом застави найчастіше виступає земля [6].

У Нідерландах також існують державні програми підтримки аграріїв. Наприклад, серед субсидій, які можуть отримати фермери, діє програма гарантування частини кредиту, яку покриває держава. Бути претендентами на участь у цій програмі можуть малі чи середні підприємці або молоді фермери віком до 39 років. Кредитні кошти, які фермер отримає під гарантії, повинні бути витрачені на чітко визначені цілі, зокрема оптимізацію виробництва, підвищення якості продукції або умов утримання тварин [6].

У країнах ЄС сільськогосподарські підприємства мають доступ до фінансових ресурсів, використання яких мотивується та стимулюється наявністю різних програм підтримки, як державних, так і банківських. Зарубіжний досвід демонструє, що політика стосовно підтримки функціонування аграрного сектора спрямована насамперед на стабілізацію фінансового стану аграрних підприємств, підтримання їх конкурентоспроможності на міжнародних ринках, що надзвичайно важливо в умовах глобалізації світової економіки. Окремі країни, наприклад, Франція, Німеччина, Чехія, Польща, створили спеціалізовані державні установи, на які покладено реалізація програм фінансової підтримки аграрного виробництва [8].

Було б логічно, щоб фінансові установи, як умову надання кредиту фермерам, пропонували страхування від збитків через кліматичні небезпеки. Але, в багатьох країнах таке страхування недоступне або виробники вважають його технічно недосконалим або занадто дорогим. Існування державних компенсаційних фондів на випадок стихійних лих було б корисним доповненням до страхових продуктів, на період поки не розвинеться ринок перестраховування або облігацій.

Основною метою банківської системи є задоволення потреб кінцевих споживачів, якими є суб'єкти економіки України, які в процесі свого функціонування відчують потребу у використанні різних фінансових інструментів для досягнення їх цілей. Саме кінцеві споживачі фінансових послуг перебувають у фокусі уваги всіх учасників фінансової системи, адже формування умов для ефективної діяльності економічних суб'єктів є ключовим завданням усього фінансового сектору [9], що ґрунтується на відкритості та повазі до інтересів учасників всього фінансового механізму (табл. 1).

Табл. 1. Стратегічні цілі банківського сектору щодо аграрної сфери України

Стратегічні цілі	Індикатори виконання діяльності
Встановлення альтернативних способів урегулювання спорів	Запровадити процедуру медіації та розробити механізм її законодавчого врегулювання
Створення умов для розвитку віддалених каналів продажу фінансових послуг, в тому числі відкриття рахунків дистанційним способом	Впровадити нові моделі віддаленої ідентифікації та верифікації клієнта Забезпечити механізм доступу фінансових установ до ідентифікаційних даних клієнтів у державних реєстрах Реґламентувати використання різних видів електронних підписів клієнтів фінансових установ Забезпечити відкриття реєстрів держорганів фінансової системи Запровадити передачу цифрових документів фінансовим установам з метою дистанційної ідентифікації та верифікації клієнтів
Забезпечення прозорості інформації щодо фінансових послуг та продуктів	Розробити та впровадити вимоги щодо забезпечення прозорості інформації, що надається споживачам фінансових послуг у різних сегментах фінансового ринку Запровадити стандарти розкриття інформації щодо основних умов фінансових продуктів: кредитування, страхування, заощадження, платіжні та інвестиційні послуги Впровадити вимоги щодо прозорості та зрозумілості реклами фінансових послуг для споживача
Впровадження комплексної оцінки конкурентоспроможності ринків банківських і небанківських фінансових послуг України	Впровадити методологію комплексної оцінки конкурентоспроможності ринку банківських послуг України Розробити і впровадити ключові показники ефективності функціонування ринків фінансових послуг України для основних учасників ринку
Упровадження нових та розвиток наявних фінансових інструментів	Законодавчо та нормативно врегулювати функціонування ринку деривативних фінансових інструментів Забезпечити врегулювання питань видачі (емісії) та обігу товаророзпорядчих цінних паперів (аграрних розписок та складських свідоцтв) Забезпечити розширення фінансових інструментів, зокрема депозитних сертифікатів банків та інфраструктурних облігацій, у тому числі "зелених облігацій"

Джерело: авторське узагальнення на основі джерела [9]

Багато інновацій у використанні нових технологій, організації, менеджменті, управлінні ризиками впроваджуються сьогодні фінансовими установами. Цей досвід показує, що надання кредитів у необхідній кількості та на відповідних умовах може дозволити товаровиробникам не лише збільшити свої доходи, але й перейти до більш стійких методів господарювання. Зрештою, якщо кредит є основним інструментом фінансування модернізації господарств, завдяки якому вони можуть захистити себе від потрясінь, інвестувати та впроваджувати інновації, зростання обсягів кредитування можливе лише в тому випадку, якщо самі фінансові установи мають спроможність захистити себе від ризиків банкрутства, пов'язаних, зокрема, зі співпрацею невеликими виробниками. Страхування погодних індексів та гарантійні фонди є перспективними способами захисту як доходів товаровиробників, так і кредитного портфеля фінансових установ, за умови доступності та технічної надійності позик.

Висновки. Кредитна політика є одним з основних інструментів держави у системі регулювання економіки і створенні середовища, сприятливого для розвитку сільськогосподарської діяльності. Проте, успішна реалізація такої політики можлива тільки за підтримки стабільного та передбачуваного економічного середовища, гарантією функціонування якого може бути лише здорове та інформоване державне управління. Банківська система України на сьогодні є однією з найбільш передових за використанням інструментів цифровізації. Крім того, з початком війни можливість віддаленого надання послуг стала важливою складовою особистої безпеки як клієнтів, так і співробітників банків. Компіляція та адаптація досвіду ЄС щодо кредитування аграрного виробництва надає можливість українським банкам набути новітніх навичок стосовно впровадження модерних програм та продуктів банківського кредитування не лише аграрних виробників, а і інших суб'єктів господарювання. Таке впровадження дозволить розширити спектр банківських послуг для агровиробників, в т.ч. залучення державної підтримки, зниження відсоткових ставок за кредитами, гарантування доступності до кредитних ресурсів, забезпечення страхування кредитів тощо.

Стимулювання інвестиційного кредитування аграрної сфери матиме позитивний вплив на розвиток галузі в цілому, а також сприятиме поліпшенню наявного економічного становища жителів сільських територій. Висока потреба у фінансових ресурсах з боку аграріїв, сучасний стан і динаміка їх кредитування дозволяють зробити висновок про необхідність вдосконалення механізму банківського кредитування, розроблення інноваційних кредитних продуктів, залучення інвестицій, а також державної підтримки при отриманні грантів, кредитів та компенсацій для ведення господарської діяльності.

Література:

1. Огляд небанківського фінансового сектору, Травень 2022 року. Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2022-05.pdf?v=4.

2. Аграрний сектор економіки України: сучасний стан та перспективи розвитку. Режим доступу: <https://www.vgholos.zt.ua/ahrarynyy-sektor-ekonomiky-ukrayiny-suchasnyy-stand-ta-perspektyvy-rozvytku/>.

3. Лиса А. Названо “десятку” найприбутковіших аграрних компаній України 2022 року. Режим доступу: <https://landlord.ua/news/nazvano-desiatku-naiprybutkovishykh-ahrarynykh-kompanii-ukrainy-2022-roku/>.

4. За минулий тиждень бізнес отримав доступних кредитів на 1,5 млрд грн. Міністерство економіки України. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e6ac677c-64c6-4997-81a9-e35e70339408&title=ZaMinuliiTizhdenBiznesOtrimav>.

5. Інформація про стан залучення кредитних коштів суб'єктами підприємництва - сільськогосподарськими товаровиробниками у 2023 році у тому числі за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» станом на 03 квітня 2023 року. Режим доступу: https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%201_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96_03.04.2023.pdf.

6. Project Raises \$10 Million to Help Farmers Transition to Organic Production. Режим доступу: <https://www.nrcs.usda.gov/wps/portal/nrcs/detail/national/programs/financial/cig/?cid=nrcseprd1786828>.

7. Brulé-Françoise A., Faivre-Dupaigre B., Fouquet B., Neveu Tafforeau M., Rozières C., Torre C. Le crédit à l'agriculture, un outil-clé du développement agricole. Techniques Financières et Développement. 2016. P. 35–52. Режим доступу: <https://www.cairn.info/revue-techniques-financieres-et-developpement-2016-3-page-35.htm?contenu=auteurs>.

8. Третяк Н. М., Швець Н. В. Трансформація європейського досвіду щодо банківського кредитування аграрного сектора України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 44 (спецвипуск). С. 103–108. URL: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/44_2022ua/18.pdf.

9. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Режим доступу: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4.

References:

1. Review of the non-banking financial sector, May 2022. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Nonbanking_Sector_Review_2022-05.pdf?v=4.

2. The agricultural sector of the Ukraine's economy: current state and development prospects. URL: <https://www.vgholos.zt.ua/ahrarynyy-sektor-ekonomiky-ukrayiny-suchasnyy-stand-ta-perspektyvy-rozvytku/>.

3. Lysa A. The "ten" most profitable agricultural companies of Ukraine in 2022 are named. URL: <https://landlord.ua/news/nazvano-desiatku-naiprybutkovishykh-ahrarynykh-kompanii-ukrainy-2022-roku/>.

4. Over the past week, the business received affordable loans for UAH 1.5 billion. Ministry of Economy of Ukraine. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e6ac677c-64c6-4997-81a9-e35e70339408&title=ZaMinuliiTizhdenBiznesOtrimav>.

5. Information on the state of attracting credit funds by business entities - agricultural producers in 2023, including under the state program "Affordable loans 5-7-9%" as of April 3, 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded->

files/%201_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%96_03.04.2023.pdf.

6. Project Raises \$10 Million to Help Farmers Transition to Organic Production. URL: <https://www.nrcs.usda.gov/wps/portal/nrcs/detail/national/programs/financial/cig/?cid=nrcseprd1786828>.

7. Brulé-Françoise, A., Faivre-Dupaigre, B., Fouquet, B., Neveu Tafforeau, M., Rozières, C., Torre, C. (2016). Le crédit à l'agriculture, un outil-clé du développement agricole. *Techniques Financières et Développement*, pp. 35–52. URL: <https://www.cairn.info/revue-techniques-financieres-et-developpement-2016-3-page-35.htm?contenu=auteurs>.

8. Tretyak, N. M., Shvets, N. V. (2022). Transformation of the European experience regarding bank crediting of the agricultural sector of Ukraine. *Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*, vol. 44 (special issue), pp. 103–108. URL: http://visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/44_2022ua/18.pdf.

9. Strategy of Ukrainian Financial Sector Development until 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4.

Annotation

Vlasiuk S. A., Tsymbalyuk Yu. A., Rolinskyi O. V., Kolotukha S. M., Perepolka V. Y. Bank lending as an instrument for ensuring investment and innovation development of business structures in the agrarian sphere

The current level of agricultural activities financial support in Ukraine can be characterized as insufficient, because of the high cost of financial and credit resources and the lack of an effective risk management system in financial institutions under martial law.

The research's purpose is a comprehensive substantiation of the theoretical and practical aspects of bank lending of the agrarian sector in the conditions of martial law and the determination of effective ways of its improvement for the prospective.

General scientific and special research methods were used to reveal the research issues: induction and deduction; abstractions; analysis and synthesis. The methods of situational modeling, graphic, comparison were applied.

The problems of the development of bank crediting of business structures in the agrarian sphere are outlined. It is indicated that weak competition and economic instability prevent both innovations introduction and increase the level of lending in the agricultural sector. It found that economic growth is largely based on industrialization, as agriculture often lacks profitable investment opportunities. It was revealed that the modern system of lending to the agricultural sector in Ukraine is characterized by a combination of market and preferential lending mechanisms. Bank crediting of the agrarian sector requires institutions and mechanisms capable of mobilizing financial savings, which will contribute to the stability of financial brokerage in rural areas and provide the rural population with the necessary financial services. Currently, farmers lack individual credit products, although certain flexible repayment methods are offered mainly to large farms. The lack of experience of financial institutions in agricultural financing, high interest rates and high collateral requirements create difficulties in accessing financing.

Considering the world experience of investment and innovation crediting process of the agrarian sphere, the Ukrainian banking system was suggested to implement ecological and economic initiatives, in particular the experience of France and

Poland. Stimulation of investment lending in the agrarian sphere will have a positive effect on the development of the industry as a whole, and will also contribute to the improvement of the existing economic state of rural areas residents.

Key words: bank, credit, borrower, creditor, agricultural sector, bank lending, loan portfolio, investment, innovative development, state support.

УДК: 658.012.32:338.24

DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-167-181

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Б. С. ГУЗАР, кандидат економічних наук

С. А. ПТАШНИК, кандидат економічних наук

Ю. В. УЛЯНИЧ, кандидат економічних наук

В статті розкрито сутність та особливості системи бюджетування як інструменту організації фінансового контролінгу. Розглянуто сучасний стан організації бюджетування як ефективного інструменту організації фінансового планування та фінансового контролінгу. Розкрито основні завдання бюджетування, які спрямовані на ефективний процес формування і виконання бюджетів підприємств. Розглянуто основні етапи та методи бюджетування. Відмічено основні переваги та доцільність упровадження системи бюджетування в управління підприємством.

Ключові слова: система бюджетування, види бюджетів, операційні бюджети, фінансові бюджети, зведений бюджет, методи бюджетування, етапи бюджетування, управлінський облік, фінансовий контролінг.

Постановка проблеми. На рівні підприємства дієва система управління передбачає впровадження та використання сучасних технологій управлінського планування. Важливим ефективним методом управління доходами і витратами суб'єкта господарювання та інструментом, який спрямований на досягнення кінцевих цілей діяльності в умовах невизначеності зовнішнього та внутрішнього економічного середовища, являється система бюджетування.

В умовах трансформаційних перетворень, які проходять в системі економічних відносин та суттєвий вплив зовнішнього середовища на функціонування підприємств потребують пошуку нових методів управління всіма ресурсами підприємства. Застосування на вітчизняних підприємствах системи бюджетування дасть можливість раціонально управляти всіма видами ресурсів та їх цільовим використанням, забезпечити фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

У процесі реалізації системи бюджетування основними завданнями являються: бюджетне планування основних напрямів діяльності підприємства та його структурних підрозділів і центрів відповідальності; бюджетне планування